

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK IV.

ČÍSLO 4.

Major gen. štábu F. MARVAN:

Záhada německého ústupu od Marne.

Bitva na Marne jest mezníkem ve vývoji světových dějin. Tam utrpěla pyšná německá armáda první veliký nezdár, a názor, že touto bitvou prohrálo Německo válku již r. 1914, jest zcela správný.

Němci ovšem dokazují, že jejich armáda nebyla na Marne poražena, a že rozkaz k ústupu od Marne byl dán podle nesprávných předpokladů vůdců některých armád. Jest nasnadě otázka, pokud působilo německé hlavní velení na vývoj událostí v kritických dnech 8. a 9. září 1914. A právě tato záhada není doposud objasněna zcela náležitě a podle lidských dohadů již nikdy vysvětlena nebude.

Jde tu o úkol podplukovníka gen. štábu Hentsche. Ten byl dne 8. září 1914 poslán Moltkem, náčelníkem německého generálního štábu, k bojujícím armádám, aby u nich působil jménem hlavního velitelství.

Hlavní velitelství bylo za bitvy na Marne v Lucemburku, více než 200 km od pravého křídla vojsk na této frontě. Spojení s armádními veliteli bylo velmi chatrné pro velkou vzdálenost, a poněvadž Francouzové přerušili všechna spojovací zařízení, a zařízení ta nebylo lze řádně opravit, poněvadž vojska postupovala rychle. Používalo se proto většinou bezdrátové telegrafie. Ta však nebyla tehdy ještě tak dokonalá, jako nyní nebo později, a nebyla tudíž spolehlivá. I důležitá hlášení od armád pravého křídla, kam bylo spojení obzvláště obtížné, bývala zpožděna i o 24 hodin.

Chceme-li vypátrat, proč byl podplukovník Hentsche poslán k bojujícím armádám, musíme si především představit situaci na bojištích po zahájení francouzské protiofensivy a zvláště dne 8. září 1914.

Útok 6. francouzské armády generála Maunouryho do boku německé I. armády generála Klucka, souvisel se všeobecnou ofensivou veškeré francouzské armády. Tento všeobecný útok, který se počal dne 6. září 1914, vyvíjel se do 8. září asi takto:

Armáda generála Maunouryho dobyla ve dnech 6. a 7. září úspěchu, zatlačila pravý bok německé I. armády na východ, ale její ofensivní schopnost byla tuhým německým odporem značně zeslabena. Generál Kluck pojal úmysl vrhnouti se vší silou především na tuto armádu, a převedl proto do večera 8. září svůj III. a IX. armádní sbor se svého levého křídla na křídlo pravé, aby obchvátl se své strany levý bok francouzské 6. armády. Vyjmutím těchto dvou sborů vznikla mezi levým křídlem I. armády a pravým křídlem 2. armády značná mezera; ji chránily nedostatečně jezdecké jednotky. Toho využila anglická armáda a vrazila se jako klin mezi tyto dvě německé skupiny, ohrožujíc jejich vnitřní boky.

Německá 2. armáda narazila ve dnech 6. až 8. září na protiútočící spojence. Kdežto zápas uprostřed bojové fronty byl neroz-

hodný, podařilo se Angličanům dne 8. září zatlačit pravý bok 2. německé armády.

Německá 3., 4. a 5. armáda bojovaly těžce v dosažených prostorech proti francouzskému náporu.

Německé hlavní velitelství mělo o těchto bojích jen kuse zprávy, ale obsah jejich poukazoval na to, že situace německých armád, hlavně pak situace na pravém křídle, jest velice vážná, ne-li kritická. Domnívalo se však, že nebezpečí, hrozící postupem Francouzů na pravém křídle, bude lze ještě odvrátiti, bude-li lze včas zabrániti, aby armády neustupovaly.

Poněvadž však armády nemohly míti správného úsudku o povšechné situaci a o vážné chvíli, rozhodl se šéf generálního štábu, generál Moltke, poslati k armádám nejvíce ohroženým, t. j. k armádě 1. a 2., spojovacího důstojníka s rozsáhlou plnou mocí, aby nabyl přímo jasné představy o skutečném stavu na frontě, zabránil případnému úmyslu ustoupiti, a kdyby se tyto armády byly již před jeho příchodem daly na ústup, měl je jménem hlavního velitelství řídit tak, aby za ústupu nevznikly kolíše.

Za spojovacího důstojníka byl vybrán podplukovník generálního štábu Hentsch, který byl tehdy přednostou zpravodajského oddělení německého hlavního velitelství. Jeho úkol byl mu oznámen ústně přímo od náčelníka generálního štábu v přítomnosti přednosty operační kanceláře (tehdejšího) plukovníka Tappen a (tehdejšího) podplukovníka Dommesa. Písemně nebyl tento rozkaz zaznamenán ani ppl. Hentschem, ani nikým z ostatních zúčastněných. Teprve později pokusil se jak ppl. Hentsch, tak ppl. Tappen, zaznamenati co nejpravdivěji a doslovně onu instrukci a plnou moc, dané generálem Moltkem.

Poněvadž se to stalo již po prohrané bitvě, jsou ovšem obě tyto „autentické“ zprávy různé, neboť i při nejlepší snaze po objektivnosti nechtěl nikdo přejmouti přímou odpovědnost za věci, kterým bylo toto posláni podkladem.

Poněvadž jest to pro posouzení případu velice důležité, chci je zde vypsati doslova.

Podplukovník Hentsch ve své zprávě ze dne 15. září 1914 o své cestě k 1. až k 5. armádě uvádí (stručně):

„Byl jsem dne 8. září asi v 10 hod. poslán šéfem generálního štábu Moltkem k 1. až k 5. armádě. Uložil mi naříditi, kdyby bylo nezbytně třeba („im Notfalle“), ústup 1. až 5. armády za Veslu a do čáry severních okrajů Argon.“

Tuto svou zprávu doplnil později (14. května 1917) dalším určitým prohlášením, že mu gen. Moltke a plk. Tappen dali výslovně plnou moc k samostatnému jednání jménem nejvyššího velitelství, poněvadž se spojení i bezdrátovou telegrafií uskutečnilo mnohdy později než za 12 hodin. Nemohl tudíž, děj se co děj, čekati, až jak rozhodne nejvyšší velitelství.

Zpráva plk. Tappena jest ze dne 4. dubna 1917 a zní takto (stručně):

„Podplukovník Hentsch dostal asi tyto pokyny: Orientujte se u armádních velitelství a podejte zprávu nejvyššímu velitelství. Kdyby armády na pravém křídle při Vašem příchodu ustupovaly, pokuste se řídit je tak, aby byla vyplněna mezera mezi 1. a 2. armádou; první armádu řiďte podle možnosti k Soissonu.“

K tomu dodává, že se přesně pamatuje na doslovné znění tohoto rozkazu, poněvadž se často o něm jednalo.

Prozatím nehodláme kritizovati těchto dvou dokumentů. Pozorujme dále, co dělal ppl. Hentsch.

Hentsch odjel automobilem dne 8. září asi v 10. hod. ze stanoviště nejvyššího velitelství v Lucemburku k 5. armádě. S ním jeli kapitáni Köppen a Koenig. U 5. armády, jakož i u 4. a 3., ke kterým postupně přijel, byla situace povšechně uspokojivá.

Asi ve 20. hod. téhož dne přibyl ke stanovišti velitelství 2. armády v Montmortu. Tam dostal zprávy, že armáda na svém levém křídle má úspěchy, na pravém však že stěží odolává proti útokům nepřítelovým. Největším nebezpečím zdálo se armádnímu velitelství to, že bylo příliš vzdáleno levé křídlo 1. armády. Přesto chtělo velitelství své postavení držeti i příštího dne, a doufalo, že se mu to zdaří, nebude-li obchváčeno jeho pravé křídlo. Hentsch podal ještě téhož večera nejvyššímu velitelství zprávu, že je situace 2. armády sice vážná, ale nikoli beznadějná.

Druhého dne, asi v 6. hod., konala se v hlavním stanu 2. armády porada, které se účastnili pplk. Hentsch, náčelník štábu 2. armády generál-poručík Lanenstein a ppl. Matthes. Generál Lanenstein minil, že se udrží armáda ve své posici, že je však nezbytně třeba, aby 1. armáda ihned přerušila boj a stáhla se blíže k pravému boku 2. armády. Poněvadž se to však nezdálo možné, bylo za souhlasu ppl. Hentsche usneseno, aby 2. armáda ustoupila nejdříve za Marnu a později za Veslu. Velitel armády, generál Bülow, schválil toto usnesení a dal provést ústup. Ještě než se tento ústup započal, odjel ppl. Hentsch k 1. armádě. Na cestě setkal se s částmi jezdeckých divísi, ustupujících v nepořádku. Místy vznikla i panika. Teprve asi ve 12.30 hod. jel do Chezy-Mareuilu, kde bylo velitelství 1. armády. Poněvadž byl armádní velitel tou dobou mimo stanoviště, jednal ppl. Hentsch jen s náčelníkem jeho štábu, generálem Kuhlem, a při jednání tom byl pluk. Bergmann. Když byla posouzena povšechná situace, a poněvadž byla ohrožována i 2. armáda a mezitím již ustupovala za Marnu, nařídil ppl. Hentsch, dovolávaje se své plné moci, aby ustoupila také 1. armáda, a to k Soissonu. Přes námítky generála Kuhla, který upozorňoval na úspěšné boje na vlastním pravém křídle armády, setrval ppl. Hentsch na tomto rozhodnutí, a konečně se podvolil tomuto rozhodnutí i generál Kuhl, zejména když se vysvětlovalo, že anglická armáda, prorazivši ostrahu slabých jezdeckých vojsk v mezeře mezi 1. a 2. armádou, ohrožuje vnitřní boky obou armád, že se tato mezeza vynuceným ústupem 2. armády stále zvětšuje, a že proto může býti zatlačena na západ i 1. armáda. První armáda byla kromě toho již postupem Angličanů donucena vzít své vnitřní křídlo poněkud zpět.

Když dosáhl ppl. Hentsch tohoto rozhodnutí, odjel k 3. armádě, nevyčkav návratu armádního velitele, generála Klucka. Ke 2. armádě poslal kapitána Köppena, aby jí oznámil nastalé změny a úmysly. Téhož dne navštívil ještě velitelství 5. armády a vrátil se téhož dne, t. j. 10. září, v 15. hod. do stanoviště nejvyššího velitelství, oznámil ústup 1., 2. a 3. armády a dodal, že považoval za prospěšné naříditi ústup těmto posledním dvěma armádám.

Tím byl úkol ppl. Hentsche skončen.

Jest ovšem pochopitelné, že se po nešťastném výsledku bitvy na Marně pátralo, kdo má hlavní vinu na tomto neúspěchu. Největší chybou nejvyššího velitelství ovšem bylo, že provádělo tak ohromný plán nedostatečnými silami, a že nemělo v rozhodujících

dnech mezi 6—9. zářím žádných strategických záloh, kterých by bylo lze okamžitě použiti.

Němci ovšem tvrdí, že i přesto byli by dobyli úspěchu, neboť situace dne 9. září nezavdávala ještě žádných příčin k opatřením tak rozsáhlým, jako byl ústup všeho vojska. Když pak byl všeobecně znám úkol ppl. Hentsche, ihned se v něm tušilo a hledalo rozluštění tohoto případu. A když byla zkoumána jeho činnost, objevilo se množství nevyjasněných fakt, která poukazovala na to, že jest skutečně oprávněna otázka, nebyl-li přece jen on hlavním činitelem v této události, pro Německo tak nepříjemné.

Pokusíme se rozebrati tuto otázku, pokud jest to možno podle úředních dokumentů a podle záznamů jiných účastníků. Úřední dokumenty, které jsou v německém říšském archivu, byly uveřejněny vysloužilým podplukovníkem Vilémem Müller-Leobnitzem současně se studií o tomto případu. Vzpomínky a záznamy jiných účastníků jsou v německých odborných i všeobecných časopisech a v jiných publikacích.

Především se ťažme: Jak posuzovalo německé nejvyšší velitelství situaci dne 8. září, než poslalo ppl. Hentsche?

Zprávy plukovníka Tappena a ppl. Dommese se shodují, že byla situace posuzována podle zpráv, které došly do rána 8. září, na poradě, v níž byl též ppl. Hentsch. Poradě předsedal generál Moltke. Jest jisto, že byla zjištěna vážná situace všech armád, hlavně pak 1. a 2. armády, ale přesto se většina utěšovala, že se bude vše vyvíjeti příznivě, až se přechká okamžitá krise. Podle toho bylo tedy nezbytně třeba zabrániti v nepříznivém okamžiku každému ústupu. Jisto jest, že onoho dne nepomýšlel generál Moltke na žádný ústup vůbec, ba že se snažil zameziti ústup tam, kde by snad hrozil. Nebyl-li tento úmysl přímo vysloven v příkaze, který dal podplukovníku Hentschovi, bylo to snad formální chybou, ale Moltke se mohl domnívati, že Hentsch vyvodí i bez výslovného rozkazu z této porady důsledky, kterých potřeboval pro svůj úkol, a pro které byl vlastně přibrán k této poradě. Jinak byl by pro jeho úkol stačil ten rozkaz, který jsme již poznamenali shora. Toho si měl být ppl. Hentsch také vědom, vyřizuje svůj úkol. Jest ovšem více než pravděpodobno, že bylo při té příležitosti uvažováno o ústupu a opatřeních, které by pak bylo třeba učiniti, aby se dál spořádaně. O těchto možnostech musí uvažovati každý svědomitý štáb, zdá-li se, že nebude toho třeba. Sám generál Moltke zmiňuje se ve svém dopisu generálu Freytag-Loringhovenovi, že se uvažovalo o ústupu, a že bylo třeba mysliti na příslušná opatření. Jak bylo však již řečeno, bylo to jen pouhé bezpečnostní opatření, které nikterak neměnilo úmyslu zabrániti všelikému ústupu, pokud jen lze. Při tom rozhodnutí se ovšem apelovalo především na morálku podřízených vůdců a vojska, neboť nejvyšší velitelství nemohlo tu aktivně působiti, poněvadž nemělo potřebné zálohy. To byl tedy jediný vliv, kterým mohlo nejvyšší velitelství působiti na vývoj událostí za daných poměrů.

Vidíme tudíž, že nejvyšší velitelství posuzovalo situaci ráno dne 8. září dosti důvěřivě.

Jest tu další otázka: Proč byl tedy poslán k armádám podplukovník Hentsch?

Bylo již řečeno, že všechny zprávy přicházely k nejvyššímu velitelství značně zpožděny, poněvadž spojení všeho druhu nevyhovovalo, jak bylo potřebí. Bylo by tedy docela pochopitelné, že se

chtělo v rozhodných okamžicích orientovati přímo u armád. Kdyby je bylo chtělo mít co nejdříve, — a to by bylo chtělo, kdyby bylo slo jen o orientaci — pak nebylo by poslalo jednoho důstojníka ke všem armádám, nýbrž ke každé armádě jednoho a bylo by mu nařídilo vrátiti se co nejdříve.

Poslalo-li tedy nejvyšší velitelství jen jednoho důstojníka ke všem, nešlo mu tudíž, pravděpodobně, o zprávy, podle nichž by se pak bylo samo rozhodlo. Byl-li poslán k několika armádám, byl k nim poslán asi ještě s jiným úkolem, pravděpodobně, aby řídil podle potřeby jejich pohyby, jsa přímo orientován o situaci cestních, ovšem podle úmyslu nejvyššího velitelství. Pak mu ovšem musila býti svěřena jakási pravomoc, aby mohl jménem nejvyššího velitelství působiti tam, kde by rozhodnutí nejvyššího velitelství přišlo již pozdě. Podle nevysloveného úmyslu generála Moltka měla tato pravomoc jen zabrániti ústupu, a pouze kdyby se byl již ústup započal, měl jej ppl. Hentsch řídit, jak mu bylo uloženo. To byl asi hlavní účel, pro který byl ppl. Hentsch poslán k armádám. Měl tam, kde ústup ještě nenastal, zabrániti, aby se tak nestalo. Nebylo mu to sice řečeno výslovně, ale vyplývalo to ze všeho předcházejícího jednání.

Zajímavá jest také otázka: Proč byl pro ten úkol vybrán právě podplukovník Hentsch, přednosta zpravodajského oddělení? Je přece nasnadě, že by měl byti tímto plnomocníkem spíše některý důstojník operačního oddělení, ne-li zástupce náčelníka generálního štábu, nebo tento sám. Odpověděti na tuto otázku jest věru ne snadno. Podplukovník Hentsch, rodem Prus, byl saským důstojníkem. Jako náčelník zpravodajské služby byl sice dobře obeznámen s úmysly nejvyššího velitelství a s vlastní a nepřátelskou situací; to mu ovšem mohlo usnadniti jeho úkol. Byl sice známým pesimistou, který se na vše díval černě. Měl však zvláštní schopnost přesvědčovati jiné o správnosti svého mínění. Byl pracovitý a spolehlivý, a těšil se úplně důvěře náčelníka generálního štábu. To by však přece nevysvětlovalo dostatečně příčiny, proč byl tomuto poměrně málo významnému důstojníkovi svěřen tak důležitý úkol. To je zajisté dosti záhadné, a není divu, že se proto mnozí domnívali, že měl býti obětí beránkem, který za neúspěchu měl vzíti vinu na sebe. Zdálo se, že tuto domněnku potvrzuje další velká záhada: Proč nebyl dán podpluk. Hentschovi písemný rozkaz nebo písemná instrukce?

Tato otázka jest zajisté největší záhada v tomto případě. Šlo přece o věci nesmírného významu, o věci, jejichž zdar či nezdar týkal se veškeré armády, celého národa a veškeré budoucnosti říše, o věci tedy, za které odpovídati směl jen nejvyšší velitel! Určil-li pak někoho, aby jeho jménem takto jednal, měl, ne-li vždy, tedy zajisté v této příčině svatou povinnost, vyznačiti přesně jasným rozkazem, čeho si přeje. Dalo by se to vysvětliti, kdyby šlo o úkol, který by bylo třeba vykonati neodkladně, a nebylo již kdy vypracovati písemný rozkaz. Ale kdyby tomu i tak bylo bývalo, bylo přece třeba dbáti určitých pravidel. Nedbalo se však ani nejmenšího příkazu opatrnosti. Bylo více než dostatek času vypracovati rozkaz. Bylo již dříve řečeno, že neobsahoval celý rozkaz, jak jej uvádí plukovník Tappen, více než čtyři řádky, mohl býti tedy napsán a podepsán za několik minut. Když nebyl dán písemný rozkaz, měl pplk. Hentsch zajisté právo vyžádati si jej. Proč toho neučinil? To lze vysvětliti: buď si netroufal vůči svému nejvyššímu představe-

němu, anebo, jsa zabaven myšlenkou na svůj úkol, ani na to v prvním okamžiku nepomyslel. Ale již za své jízdy byl si pplk. Hentsch vědom, jak těžkou odpovědnost přejal, nedostav písemného rozkazu. Podle svědectví kapitána Koeniga, který s ním jel, měl pplk. Hentsch již tehdy obavy, že se za nězdaru svede všechno na něho; považoval již tehdy situaci německých armád za kritickou a měl předpojaté mínění, že bude třeba ustoupiti pravým křídlem. Měl tyto obavy již asi také, než odjel, a nelze proto pochopiti, že se vydal na cestu bez písemného rozkazu. Kdyby se byl za porady jen zmínil o svých obavách, byl by se zbavil velké části své odpovědnosti. Tuto otázku, zdá se, nebude lze nikdy řešiti pozitivně. Vinní jsou oba: generál Moltke i pplk. Hentsch.

Přicházíme k dalším nevysvětlitelným otázkám:

Jak zněla instrukce, kterou dostal pplk. Hentsch?

Shora byly uvedeny rozkazy tak, jak je prý slyšeli plk. Tappen a pplk. Hentsch. K nim nutno ještě připojiti výpověď pplk. Dommesa. Dommes potvrzuje celkem výpověď plk. Tappena a dodává, že si vzpomíná, že měl pplk. Hentsch jeti pouze k 1. a 2. armádě. Moltke připojil sám v deníku 1. armády k odstavci o úkolu podplukovníka Hentsche poznámku, že měl pplk. Hentsch pouze, byl-li by ústup nutný, řídití jej do čáry Soissons—Fismes, a že mu vůbec nebylo uloženo mluvit o tom, že je ústup nevyhnutelný.

Srovnáváme-li výpovědi pplk. Hentsche, rozcházejí se téměř ve všem s údaji ostatních účastníků této konference. Na čí straně jest pravda? Nesnadno je odpověděti na tuto otázku. Lze se jen dohadovati, nic určitého však nebude nikdy zjištěno. Jak bývá v takových případech, nebyla tato památná rozmluva žádným účastníkem zaznamenána ani dodatečně. Jak dostal pplk. Hentsch svůj rozkaz? Pplk. Hentsch se účastnil porady, v níž se uvažovalo o možných situacích armád; porada měla spíše ráz rozmluvy. A za této rozmluvy byl asi dán pplk. Hentschovi rozkaz obyčejnou formou, bez zvláštního důrazu, a proto nikdo z přítomných neudává jeho znění souhlasně s druhým. Gen. Moltke říká, že pplk. Hentsch nedostal plné moci, nýbrž pouze rozkaz řídití, bylo-li by třeba, ústup 1. armády do určitého prostoru. Plk. Tappen uvádí, že se pplk. Hentsch měl u armád orientovati a poslati nejvyššímu velitelství zprávu, a kdyby armády již ustupovaly, měl je vésti určitým směrem. Pplk. Dommes výslovně podotýká, že bylo pplk. Hentschovi řečeno, aby jel k 1. a 2. armádě a zabránil jejich ústupu. Jen, kdyby armády již ustupovaly, měl prý je vésti určitým směrem. Konečně uvádí pplk. Hentsch sám, že byl zmocněn, kdyby bylo třeba (im Notfalle), naříditi ústup všech pěti armád až za Veslu, a že výslovně dostal plnou moc jednati jménem nejvyššího velitelství.

Všechny tyto údaje mají pouze jedno společné: zmocnění pplk. Hentsche, aby za určitých podmínek neb okolností nařídil ústup. Tento fakt zdá se býti prokázán naprosto. Třeba se ovšem tázati, které podmínky neb okolnosti to byly, pro které nařídil ústup. Tu se údaje již rozcházejí značně. Plk. Tappen a pplk. Dommes prohlašují stejně, že se tak smělo státi, jen započaly-li se ústupové pohyby za jeho přechodu. Gen. Moltke sám se vyjádřil, že měl řídití ústup 1. armády, jen kdyby musila tato armáda ustupovati. Pplk. Hentsch konečně uvádí, že měl plnou moc naříditi ústup, kdyby toho bylo nezbytně třeba. Srovnáme-li tyto výpovědi, zdá se nám, že pplk. Hentsch vyložil si podmínku naříditi ústup pouze tehdy, když zpětné pohyby již nastaly, takže jest k tomu oprávněn

„v případě potřeby“. Jest ovšem možno, že si v rozrušení, ve kterém zajisté byl v onom okamžiku, vykládal slova gen. Moltka podle dřívějšího svého vlastního úsudku a že si spíše oba druhí důstojníci, kteří nebyli přímo zúčastněni na věci, pamatovali rozkaz tak, jak byl dán.

Další otázka: Byla pplk. Hentschovi dána plná moc výkonná jménem nejvyššího velitelství v tom smyslu a rozsahu, jak udává pplk. Hentsch? Myslíme, že nikoli. Nelze věřit, že by mu byla svěřena jen ústně plná moc tak obsáhlá. Žádný z armádních velitelů nebyl by povinen vzít na sebe odpovědnost za pohyby tak důležité na pouhý ústní rozkaz podřízeného důstojníka generálního štábu, který by sice prohlašoval, že má plnou moc jednati jménem nejvyššího velitelství, ale nemohl tohoto svého poslání ničím dokázati. Byla mu ovšem dána určitá pravomoc, byl-li by ústup již zahájen, ale tu šlo pouze o to, aby se tento ústup dál v pořádku a podle určitého plánu, který byl nejvyšším velitelstvím předvídan pro tento případ. To však nebyla plná moc, která by ho opravňovala vystupovati všude a ve všech otázkách jménem nejvyššího velitelství. Tak pohlížel na toto poslání pravděpodobně též gen. Moltke, a proto se asi domníval, že netřeba dáti pplk. Hentschovi písemného rozkazu. Vždyť byl jeho úkol vlastně jednoduchý: měl se hlavně orientovati o stavu věci na frontě, poslati zprávu a jen za určitých okolností měl řídití ústup určitými směry. K tomu se pojal rozkaz, sice nevyslovený, vyplývající však z předcházející rozmluvy, že má působiti všude tak, aby byla překonána krise a aby bylo zabráněno ústupu. Ovšem, nelze nejvyššímu velitelství nevytknouti, že i přesto mělo dáti pplk. Hentschovi písemný rozkaz, a tím by se bylo předešlo všem pozdějším zmatkům, podezíráním a falešným výkladům. Takový rozkaz napsati bylo více než s dostatek času. Avšak pplk. Hentsch, pokládaje svůj úkol za mnohem důležitější než skutečně byl, měl právo i povinnost žádati o takový rozkaz. Byla tudíž v té příčině chyba na obou stranách a měla osudný vliv na další vývoj události.

Shrňme-li vše, poznáváme, že poslání pplk. Hentsche bylo pravděpodobněji takové, jak je uvádí plk. Tappen. Pplk. Hentsch byl sice oprávněn působiti v určitém případě (byl-li ústup nařízen již za jeho příchodu) jménem nejvyššího velitelství, neměl však plné moci jednati ve všech případech.

Posuzujme jeho činnost během poslání trechu kriticky.

Lze si již předem pomyslit, jaký vliv mohl vykonávati důstojník pesimistické povahy, mající plnou moc (jak se aspoň domníval) jako velitel armád, předem již přesvědčený, že armády ustoupiti musí, jak uvádějí důstojníci, kteří jej doprovázeli na frontu. Pplk. Hentsch, odešed nejprve k 5. armádě, potom ke 4. a ke 3., ztratil mnoho drahocenného času, neboť těžiště situace bylo na severním křídle u armády 1. a 2. Ostatně, podle svědectví pplk. Dommesa, dostal rozkaz odjetí pouze k těmto dvěma armádám. Situace u prvních tří jmenovaných armád byla poměrně dobrá, takže pplk. Hentsch neměl příčiny zakročiti jménem nejvyššího velitelství. Jinak tomu bylo u 2. armády, kam dorazil večer 8. září. Pravé křídlo této armády bylo ohroženo a zatlačeno. Nálada v hlavním stanu armády byla velmi pokleslá. Druhého dne zrána konala se porada a se zřetelem na nebezpečí, které hrozilo 2. armádě postupem anglické armády do mezery mezi oběma vnitřními křídly 1. a 2. armády, byl za souhlasu pplk. Hentsche ustanoven ústup za Marnu.

Jednal pplk. Hentsch ve smyslu svého poslání?

Zajisté nikoliv. Věděl, že nejvyšší velitelství zdůrazňuje, aby se zabránilo ústupu v té době stůj co stůj. Jednal tudíž přímo proti úmyslům gen. Moltka, schválil-li tento ústup, buď pouze pro svou osobu nebo dokonce jménem nejvyššího velitelství (to není přesně zjištěno). Jest ovšem nesporné, že odpovědnost za toto rozhodnutí má především velitel 2. armády, gen. Bulow. Ten se však rozhodl zajisté k ústupu tím snáze, kdyžť poznal, že jej schvaluje oficiální zástupce nejvyššího velitelství. Pro pesimistický názor a předpojatosti jeho bylo lze se toho nadati. Pplk. Hentsch je tudíž v tomto případě spoluodpověden za nařízený ústup a za všechny jeho následky.

Když odjel od 2. armády, byl na cestě k 1. armádě svědkem paniky, která vznikla u zadních útvarů jezdeckých divísi, kryjících mezeru, neboť se Angličanům mezitím podařilo prorazit jejich frontu a překročiti Marnu. To jej zajisté jen utvrdilo v jeho pesimistickém nazírání na situaci. Když kolem poledne dojel na stanoviště velitelství 1. armády, bylo toto již zpraveno o ústupu 2. armády a musilo již samo naříditi ústup svého levého křídla (gen. Linsingen). Přítomen byl pouze náčelník štábu gen. Khul, poněvadž armádní velitel byl na pozorovacím stanovišti. Situace 1. armády byla v tu dobu celkem uspokojivá. Proti postupujícím Angličanům na levém křídle byla zasazena 5. záložní divíse a 2. jezdecký sbor gen. Marwitz, a těm se podařilo částečně zadržeti Angličany. Na pravém křídle postupoval 9. sbor. Přesto přese vše nařídil pplk. Hentsch jménem nejvyššího velitelství, dovelávaje se své plné moci, aby ustoupila zároveň s 2. armádou k Soissonu i armáda první.

Byl pplk. Hentsch oprávněn v tomto případě takto jednati?

Můžeme přisvědčiti, třebaš i bylo jeho poslání takové, jak je udává plk. Tappen: — 2. armáda ustupovala. U prvé armády započal se částečně již za jeho příchodu ústup na levém křídle. Povšechná situace byla taková, že 1. armáda mohla býti odříznuta a zatlačena na západ. Hlavní podmínka pro jeho zasažení, t. j., že se ústup za jeho příchodu (ovšem jen částečně) již započal, byla splněna. Pplk. Hentsch dopustil se ovšem velké chyby, že odjel, nevyčkav příchodu odpovědného velitele. Generál Kluck se rozmýšlel dlouho, má-li uposlechnouti tohoto rozkazu. Situace jeho armády zdála se mu příznivá. Konečně však v něm zvítězila poslušnost, zvláště když uvážil všeobecnou situaci, která byla pplk. Hentschem vyličeána dosti černě. Zvláště situaci 2. armády označil pplk. Hentsch za bezúspěšnou. S těžkým srdcem vydal nutné rozkazy k ústupu. Vlny německého náporu opadávaly ...

Po svém návratu dne 10. září hlásil pplk. Hentsch ústně výsledek svého poslání gen. Moltkovi. Pplk. Hentsch udává, že Moltke nenamítal ničeho proti jeho rozhodnutím, ba, zdálo se, že jest výsledkem spokojen a že očekával horší zprávy. Písemný doklad o svém poslání sepsal pplk. Hentsch až dne 15. září 1914 a předložil jej náčelníkovi štábu, který jej přijal bez námítky. Tento doklad jest důležitý, poněvadž v něm uvádí pplk. Hentsch po prvé písemně úkol, který obdržel. Podle této zprávy bylo mu svěřeno právo „v případě potřeby“ (in Notfalle) naříditi ústup 1. až 5. armády za Veslu a k severnímu okraji Argon.

Poněvadž nejvyšší velitelství nevyjádřilo svého úsudku o tomto dokladu, zdálo by se, že mlčky uznávalo údaje pplk. Hentsche za

správné. Vzijeme-li se však do doby oněch překotných událostí, kdy byl všechn štab zabaven novými a novými otázkami, pochopíme snadno, že zapadl tento dokument, více méně formální, ve spoustě tehdejších spisů, nebyv důkladněji prozkoumán. Nejvyšší velitelství asi očekávalo podle zpráv, které dostalo, ještě horší vývoj událostí než byl skutečně, a poněvadž nebylo ještě lze v té krátké době bezvadně zjistiti pohnutky jednotlivých akcí, musilo se spokojiti s věcmi, tak jak byly.

Zanedlouho počaly ovšem proskakovati zprávy, které vyličovaly posláni pplk. Hentsche jinak a přisuzovaly mu lvi podíl na neúspěchu německých zbraní na Marne. Bylo mu hlavně vytýkáno, že překročil meze své působnosti, nařídív ústup 1. armády jménem nejvyššího velitelství. Přesto přese vše se nepodniklo nic, aby se tato záležitost vysvětlila úředně. Až 3. února r. 1917 požádal sám pplk. Hentsch, který se stal plukovníkem a byl hlavním ubytovatelem Mackensenovy armády v Rumunsku, aby se jeho činnost ve dnech 8. a 9. září 1914 důkladně vyšetřila. Uváděl, že se citi dotčen ve své vojenské cti, a žádal, aby se zjistilo, že jednal podle nařízení nejvyššího velitelství, a že nařídil ústup 1. armády, poněvadž všechny předpoklady pro to byly splněny. Této žádosti vyhověl generál Ludendorff, a pokud to bylo možno, byl sbírán veškerý materiál, který by vysvětlil onu událost. Sebraný materiál zpracoval ve velkém hlavním stanu major Kanpisch a sepsal „Zprávu o činnosti pplk. Hentsche ve dnech 5.—10. září 1914“. Vše bylo pak posláno pplk. Hentschovi, a Hentsch vyzván, aby podal svůj úsudek. Měl hlavně uvéstí doslovně instrukci, kterou dostal před svým odchodem, a potom poznamenati, zdali se výslovně dovolával plně své moci, nařizuje ústup 1. armády.

Ve své odpovědi uvedl pplk. Hentsch svou instrukci tak, jak jsme ji zaznamenali hned s počátku, a potvrdil, že mu byla dána plná moc jednati samostatně.

Výsledek tohoto vyšetřování byl, že nejvyšší velitelství vydalo dne 24. května r. 1917 všem vyšším velitelstvím tento oběžník (stručně):

„Pplk. Hentsch byl vyslán nejvyšším velitelstvím k 1. až 5. armádě s rozkazem daným ústně, aby se orientoval o situaci, a počal-li se již ústup na pravém křídle, aby jej řídil tak, aby byla vyplněna mezera mezi 1. a 2. armádou. Pplk. Hentsch byl tedy oprávněn dávat v určitých případech závazné rozkazy jménem nejvyššího velitelství. Velitelství 2. armády rozhodlo se dne 9. září 1914 samostatně pro ústup, s čímž pplk. Hentsch souhlasil. Nařídil potom ústup první armády, poněvadž byl k tomu oprávněn svým posláním a situací. Výtka, že pplk. Hentsch překročil meze své působnosti není tudíž správná, poněvadž jednal pouze podle nařízení, která mu byla dána tehdejším šéfem generálního štábu.“ Podepsán: Ludendorff.

Tímto prohlášením skončila se oficiálně záležitost podplukovníka Hentsche. Dostalo se mu jakési rehabilitace, ale přesto utkvělo mnoho temného v této události. A podhrnouti cíp s této záhady více, než se již stalo, bude již sotva kdy možno. Někteří z přímých účastníků, mezi nimi gen. Moltke a pplk. Hentsch, nejsou již mezi živými.

Jest ovšem zcela nasnadě, že se případu zmocnila veřejnost, zlákaná mystickou rolí, kterou měl pplk. Hentsch v této dějinné chvíli, tak osudné pro německý národ. Velká část postavila se na

jeho ochranu proti všemu osočování, jiná, neméně četná, považovala jej — za přímou příčinu německé porážky. O pplk. Hentsche byly sváděny tuhé papírové boje v denní žurnalistice i v odborných publikacích a v knihách. Zvláště vojenská strana útočila na něho prudce, neboť kdyby se byl zdařil důkaz, že pplk. Hentsch překročil svou pravomoc a nařídil ústup tam, kde nebylo toho zapotřebí, byl by odpověden za neúspěch na Marne i za výsledek celé války. Toto tvrzení jest ovšem nesprávné a nemá jiného účelu, než očistiti německou armádu od přihany, že byla poražena. Studujeme-li bez předsudku situaci ve dnech 6.—12. září 1914, poznáme sami, že i bez působení pplk. Hentsche byla by bývala německá armáda musila ustoupiti. Bitva na Marne byla nejvyšším velitelstvím prohrána již ve svém strategickém základu. Chtělo slabými silami zmociti úkol, který byl nad jeho síly. Pplk. Hentsch snad jen poněkud uspišil události; pohromu německé armády nebylo by bývalo již lze za těch poměrů ničím odvrátiti. O výsledku nerozhodlo jeho poslání nikterak.

Podle našeho úsudku dopustil se pplk. Hentsch jen jedné chyby, kterou mu lze vytknouti: schválil ústup 2. armády, ačkoli znal názor nejvyššího velitelství o situaci, že třeba překonati krísi a zameziti děj se co děj jakýkoli ústup. Při tom ovšem neuvažujeme vůbec o tom, bylo-li lze úmysl nejvyššího velitelství uskutečniti prakticky. Všechna ostatní činnost vyplývala již sama sebou z jeho rozkazu a byla správná, měla však tu chybu, že její předpoklad byl nesprávný a způsoben spoluvínou samého pplk. Hentsche. Kdyby se byl totiž jménem nejvyššího velitelství vzepřel ústupu 2. armády a uplatnil své mínění, nebyl by měl za svého příchodu k 1. armádě příčiny, aby nařídil ústup. To jsou však teoretické úvahy; ve skutečnosti však byla by musila 2. armáda a proto i její sousedé později přece ustoupiti.

Praktickým poučením, které můžeme získati z případu pplk. Hentsche, jen se potvrzuje předpis dobře známý, že každý rozkaz má býti dán písemně. Jiný výsledek bylo by mělo poslání pplk. Hentsche, kdyby se byl mohl prokázati dvěma nebo třemi řádky! Pak by nebylo dohadů, překročil-li svou pravomoc, či nikoli, nebo je-li odpověden za německou porážku, či nikoli. Jsa subjektivně zcela přesvědčen, že jedná správně, trpěl zajisté těžce výtkami, které mu byly činěny. Odpovědnost spojovacího důstojníka jest velká i tehdy, má-li psané instrukce, jest však nedozírná, jedná-li jen podle ústních rozkazů. Skončí-li se vše dobře, nikdo se nebude po něm ptáti. Skončí-li se však vše špatně, stává se snadno beránkem, který snímá hříchy za jiného.

Gen. Camon: L'effondrement du plan de guerre allemand en 1914. Revue militaire française, ročník 1923, sešit 19.

Gen. Dupont: Le Haut commandement allemand en 1914. Revue militaire française, ročník 1922, sešity 1., 2., 3., 4.

Comandant Pogens: La brèche entre les Armées Kluck et Bulow en face du 18e corps d'Armée française. Revue militaire française, ročník 1922, sešit 17., 18.

Podpluk. Müller-Leobnitz: Die Sendung des Oberstleutnant Hentsch. E. S. Mittler & Sohn. Berlin 1922.

Podpluk. Müller-Leobnitz: Die Wahrheit über den Marne-Feldzug. Militär-Wochenblatt, ročník 1920, čis. 13.

Mjr. baron Rinck: Der Entschluß zum Rückzug von der Marne. Militär-Wochenblatt, ročník 1921, čis. 47.

Gen. v. Tappen: Bis zur Marne 1914. G. Stalling, Oldenburg i. O. 1921